

ANTANAS ŠMULKŠTYS: „TAI KRYŽKELĖ MANO GYVENIME“

DR. AUDRONĖ VEILENTIENĖ

Amžininkų atsiminimai yra svarbus istorijos šaltinis, padedantis pajusti laikmečio dvasią. Šiame „Parlamento studijų“ numeryje publikuojame Steigiamojo Seimo bei I, II ir III seimų atstovo kunigo ir rašytojo Antano Šmulškščio atsiminimus apie Pirmąją lietuvių krikščionių demokratų konferenciją, įvykusią Vilniuje 1918 m. lapkričio 20–22 dienomis. Ši konferencija, kaip rašė autorius, tapo kryžkele jo gyvenime.

Antanas Šmulkštys gimė smulkaus ūkininko šeimoje ir buvo vyriausias iš devynių vaikų. Baigė Seinų kunigų seminariją, 1909 m. iššventintas kunigu. Buvo aktyvus lietuvių teisių gynėjas. 1909 m. liepos 8 d. kartu su Jonu Mačiuliu-Maironiu ir kitais Lietuvos kunigais pasirašė peticiją, reikalaujančią, kad lietuviai vienuoliai gyventų Lietuvoje, o nemokantys lietuviškai kitataučiai vienuoliai nebūtų siunčiami į Lietuvą. Seminarijoje, pedagogo kunigo Juozo Laukaičio paveiktas, iš gimtųjų apylinkių užrašinėjo tautosaką, vaizdingus posakius¹. Peterburgo dvasinėje akademijoje išlaikęs egzaminus ir parašęs disertaciją „Apie tobulą gailestingumą“ įgijo teologijos kandidato laipsnį. Buvo vikaru Virbalyje ir kitose Seinų vyskupijos parapijose. Atgavus spaudą, A. Šmulkštys bendradarbiavo katalikiškoje spaudoje, čia paskelbė nemažai lenkų poezijos, dramos ir teologinės literatūros vertimų, pasirašinėjo Paparonio slapyvardžiu. Taip pat rašė eilėraščius, pamokslus.

1917 m. rugsėjį A. Šmulkštys dalyvavo Vilniaus konferencijoje, nuo 1917 m. pabaigos dėstė tikybą Marijampolės mokytojų kursuose, vėliau Marijampolės „Žiburio“ gimnazijoje. Jis buvo vienas iš Lietuvos

¹ Abromavičius, Stanislovas. *Antanas Šmulkštys-Paparonis ir jo epas*. Žr. internete: <https://www.bernardinai.lt/2014-03-06-stanislovas-abromavicius-antanas-smulks-tys-paparonis-ir-jo-epas/> [Žiūrėta 2021 m. vasario 8 d.].

krikščionių demokratų partijos (toliau – LKDP) kūrėjų, vadovavo šios partijos Marijampolės skyriui, keturias kadencijas buvo išrinktas LKDP CK nariu². 1923–1926 m. Mykolui Krupavičiui tapus ministru, A. Šmulskštys buvo Krikščionių demokratų bloko lyderis Seime ir vienas įtakingiausių Lietuvos politikų. 1925–1927 m. jis vadovavo „Minties“ bendrovei, leidusiai LKDP laikraštį „Rytas“.

Nuo 1927 m. buvęs Seimo narys pasitraukė iš politinio gyvenimo ir išvyko į JAV, čia iki 1931 m. tarnavo vikaru lietuviškose bažnyčiose, leido knygas ir stengėsi užsidirbti lėšų namo statybai Kaune. Čia Vaižganto gatvėje iškilo trijų aukštų namas, iš jo nuomos gyveno A. Šmulskštys. Nuomininkai taip pat buvo neeiliniai: Lietuvos geografas prof. Kazys Pakštas, Lietuvių muzikų draugijos pirmininkas, choro dirigentas Nikodemas Martinionis, teisininkas Romualdas Burokas, vėliau – pašto viršininkas Bronius Garšva, pašto revizorius, buvęs radijo stoties direktorius Kleopas Gaigalis, miškininkas Marijonas Daujotas, matematikas Jonas Matulionis ir kiti³. Pirmosios sovietų okupacijos metu A. Šmulskščio namas buvo nacionalizuotas, o jis pats tik visiškai atsitiktinai išvengė trėmimo į Sibirą. Nacių okupacijos metais bendradarbiavo antinacinėje spaudoje, karui baigiantis nutarė nesitraukti į Vakarus ir liko Lietuvoje. Padedamas buvusios nuomininkės Marijos Sakauskaitės, 1945 m. A. Šmulskštys gavo leidimą apsigyventi savo namuose. 1949 m., kadangi nesutiko bendradarbiauti su KGB, buvo išregistruotas iš Kauno ir išsiųstas į Rusiją. Jam pavyko apsigyventi Birštone, čia užsiėmė vertimais, tačiau gyvenimas apleistuose namuose paveikė sveikatą. 1950 m. pasiligojęs jis savavališkai grįžo į Kauną, čia slaugomas M. Sakauskaitės ir sesers vienuolės Marijos Šmulskštytės po metų mirė. Palaidotas Kauno Petrašiūnų

² Laukaitytė, Regina. Šmulskštys Antanas. *Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920–1922 metų) narių biografinis žodynas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2006, p. 381–383.

³ Abromavičius, Stanislovas. *Antanas Šmulskštys-Paparonis ir jo epas*. Žr. internete: <https://www.bernardinai.lt/2014-03-06-stanislovas-abromavicius-antanas-smulskstys-paparonis-ir-jo-epas/>, [Žiūrėta 2021 m. vasario 8 d.].

kapinėse. Prieš mirtį parašė poemą „Pasakų atošvaistos“, išspausdintą 1997 m. Vytauto Andziulio buvusioje pagrindinėje „ab“ spaustuvėje A. Šmulskščio-Paparonio „Rinktiniuose raštuose“.

A. Šmulskščio atsiminimai apie LKDP pirmąją konferenciją parašyti 1927 m., praėjus devyneriems metams po įvykio, minint 20-ąsias LKDP įkūrimo ir 10-ąsias šios partijos organizuotos veiklos metines⁴. Atsiminimai parašyti vaizdinga kalba, įterpiant dialogų, suteikiančių pasakojimui gyvumo ir leidžiančių pasireikšti rašytojo kūrybinei gyslelei. A. Šmulskštys atskleidė, kad jis, norėdamas aktyviai dirbti Lietuvai, iš pradžių įstojo į Tautos pažangos partiją, tačiau jau po dviejų savaičių, nusivylęs jos veikla, išstojo ir grįžo į Šiaulius, kur įsijungė į LKDP ir jau 1918 m. lapkričio pabaigoje dalyvavo pirmojoje LKDP konferencijoje. Atsiminimai atskleidžia to laikotarpio Lietuvos aktualijas, LKDP politinę kultūrą, demokratijos lygmenį, charakterizuoja lyderius, parodo susirinkimo vedimo tradicijas, autoriaus požiūrį ir įspūdžius. Daug diskusijų sukėlė Valstybės tarybos atstovo kunigo Justino Staugaičio pranešimas apie LKDP frakcijos veiklą, ypač Uracho išrinkimas Lietuvos karaliumi. Konferencija net svarstė klausimą, ar paleisti tuometinę Lietuvos valstybės tarybą, tačiau nutarta ją papildyti naujais atstovais. Kunigas A. Šmulskštys gerai perteikė konferencijoje vyravusią nuotaiką, įtampą tarp dviejų sparnų – vokiečių okupuotoje Lietuvoje ir Rusijoje gyvenusių krikščionių demokratų. A. Šmulskštys prieštaravo nuomonei, kad grįžusieji iš Rusijos lietuviai buvo paveikti komunistinės dvasios. Jo nuomone, „okupacija Lietuvos visuomenei buvo savos rūšies letargas“, kadangi vokiečiai varžė lietuvišką spaudą ir visuomeninį gyvenimą, kai tuo metu „Rusijoj prieš pat revoliuciją ir pirmais revoliucijos metais lietuvių tautiniai visuomeniniai pažangumas smarkiais šuoliais ėjo pirmyn“⁵. Skirtingos abiejų

⁴ Šmulskštys, Antanas. Atsiminimai. I Kr. Dem. Partijos konferencija. *Krikščionis demokratas*. 1927, Nr. 3–5, p. 122–142.

⁵ Šmulskštys, Antanas. Atsiminimai. I Kr. Dem. Partijos konferencija. *Krikščionis demokratas*. 1927, Nr. 3–5, p. 131.

sparnų politinio gyvenimo vystymosi aplinkybės suponavo nuomonių skirtumus ir net konfliktus. Rusijoje gyvenantys lietuviai aštriai kritikavo LKDP frakcijos laikyseną Valstybės taryboje, o Lietuvoje gyvenantys priešiška priimdavo radikalesnius pirmųjų siūlymus.

A. Šmulktys taip pat atpasakojo konferencijoje skaitytus referatus: Vlodo Jurgučio apie Lietuvos ekonomiką ir finansus bei Mykolo Krupavičiaus apie planuojamą žemės reformą⁶. Nemažai diskusijų sukėlė ir kunigo Juozo Vailokaičio pasiūlymas pakeisti partijos pavadinimą iš Lietuvių krikščionių demokratų į Lietuvos krikščionių demokratų partiją. Taip pat nepavyko sutarti dėl bendros programos, todėl balsuoti buvo pateiktos abi redakcijos. A. Šmulktšio atsiminimuose gerai perteiktos konferencijoje kunkuliavusios aistros, kurių kulminacija tapo Aleksandro Stulginskio pareiškimas apie išėjimą iš partijos centro komiteto ir konferencijos bei Petro Karvelio atsisakymas būti partijos nariu. Mečislovui Reiniui, Vladui Jurgučiu ir Mykolui Krupavičiui pavyko nuraminti konferencijos dalyvius. LKDP susiskaldymo buvo išvengta nutarus, kad partijoje gali egzistuoti kairysis ir dešinysis sparnai ir iš jų atstovų sudarytas centro komitetas.

Kai kurie atsiminimuose paminėti faktai buvo patikslinti kito konferencijos dalyvio, pasirašiusio inicialais „V. B.“, turbūt tai Vytautas Bičiūnas. Straipsnio gale įdėtas prierasas, kad redakcija ne su visais autoriaus vertinimais sutinka, kadangi kai kurie aprašyti įvykiai jai nežinomi.

Tikimės, kad atsiminimai sudomins visus besidominčius Lietuvos politinių partijų istorija.

---

⁶ *Ten pat*, p. 135.